

ศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์เกสา 5 เส้น ฉบับวัดร่องฟอง ตำบลร่องฟอง
อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
An Analytical Study of The Five *Kesā* Scripture of Wat Rongfong Rong
Fong Sub-District Muang Phrae District, Phrae Province

นายอิทธิเชษฐ์ ใจงาม¹, พรหมเรศ แก้วโมลา², พระมหาสิทธิชัย ชยสิทธิ³
Lttichet Jaingarm¹, Phromres Kaewmola², Phra Maha Sittichai Chayasitthi³

วิทยาลัยสงฆ์แพร่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹,
วิทยาลัยสงฆ์แพร่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย²
วิทยาลัยสงฆ์แพร่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย³
Phrae Buddhist College, Mahachulalongkomrajavidyalaya University¹,
Phrae Buddhist College, Mahachulalongkomrajavidyalaya University²,
Phrae Buddhist College, Mahachulalongkomrajavidyalaya University³
Mail: lltichet1976@gmail.com

(Received: Dec 28, 2023; Revision: Jan 17, 2024; Accepted: Jan 19, 2024)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและเนื้อหา เกสา 5 เส้น ฉบับวัดร่องฟอง ตำบลร่องฟอง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ 2. เพื่อปริวรรต และตรวจชำระคัมภีร์ เกสา 5 เส้น ฉบับวัดร่องฟอง ตำบลร่องฟอง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ 3. เพื่อวิเคราะห์คตินิธรรมคัมภีร์เกสา 5 เส้น ฉบับวัดร่องฟอง ตำบลร่องฟอง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ผลการการศึกษา พบว่า

1. คัมภีร์เกสา 5 เส้น เป็นคัมภีร์ที่จารึกไว้ที่วัดร่องฟอง ตำบลร่องฟอง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ สารสำคัญคัมภีร์ใบลาน มีการจารพระไตรปิฎกลงบนใบลานครั้งแรก ในการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 5 เมื่อพุทธศักราช 433 ณ มหาวิหารในลังกาประเทศ

2. จากการปริวรรตคัมภีร์ใบลานเรื่องเกสา 5 เส้นนี้ พบว่า สามเณรกัตต เป็นผู้แต่งขึ้นมาในเดือน 11 ออก 2 คำ ส่วนจุลศักราชไม่ได้บันทึกไว้ ซึ่งลักษณะตัวอักษรเป็นตัวอักษรมีล้านนาและเป็นภาษาไทยล้านนาเพื่อรักษาสืบไป

3. คตินิธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์เกสา 5 ผู้วิจัยได้ค้นพบสาระสำคัญของคตินิธรรม 5 เรื่อง ดังนี้ คือ 1. การสร้างพระเจดีย์เพื่อบรรจุเสาของสัมมาสัมพุทธเจ้า 2. หลักศรัทธา 3. การสร้างบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 4. บุญกิริยาวัตถุ 3 และ 5. ทศปราชธรรม 10 คตินิธรรมเหล่านี้ล้วนมีจุดประสงค์ที่สอนให้คนได้ปฏิบัติตนในหลักคุณงามความดีและเพื่อสร้างทาน ศีล ภาวนา เพื่อจรรลงพระพุทธานุภาพให้ครบ 5,000 วัสสา สืบต่อไป

คำสำคัญ: คัมภีร์เกสา 5 เส้น, การปริวรรตคัมภีร์, การตรวจชำระคัมภีร์, คตินิธรรม, วัดร่องฟอง

Abstract

This research article has the objectives of 1. to study the history and content of the Five *kesā* Scripture of Wat Rong Fong, Rong Fong Sub-district, Mueang Phrae District, Phrae Province 2. to review and purify the Five *kesā* Scripture of Wat Rong Fong, Rong Fong Subdistrict, Mueang Phrae District, Phrae Province and 3. to analyze the Five *kesā* Scripture of Wat Rong Fong, Rong Fong Subdistrict, Mueang Phrae District, Phrae Province. The research Finding;

1. The Scripture of the Five *kesā* Scripture inscribed at Wat Rong Fong, Rong Fong Sub-district, Mueang Phrae District, Phrae Province. The Tipitaka was engraved on palm leaves for the first time. In the fifth council of the Tripitaka in the year 433 at the cathedral in Lanka country.

2. According to the review of the Five *kesā* Scripture, it was found that *Sāmaṇera Katta* who wrote them in the 11 lunar month, while the Chulasakraj did not record them. Which characterizes characters in Lanna Dhamma language and is in Thai Lanna language to preserve and continue.

3. The morale appearing in the Five *kesā* Scripture, the researcher has discovered the essence of morality in 5 matters as follows: 1. the construction of the pagoda to contain the Buddha's hair, 2. *Saddhā* : the principle of faith, 3. the creation of the prestige of the Buddha, 4. *Puññakiriya*-vatthu 3, and 5. *Rājadhamma* : virtues or duties of the king. All these teachings have the purpose of teaching people to practice one's virtue and to create *Dāna* (Giving), *Sīla* (precepts), and *Bhāvanā* (meditation) in order to lead the Buddha. Religion to complete the 5,000 *Vassā* (years).

Keywords: The Five *kesā* Scripture, The Scripture review, Purify the Scripture, Morale, Wat Rong fong.

บทนำ

คัมภีร์ใบลานเป็นมรดกวัฒนธรรมลายลักษณ์อักษรที่บรรพชนไทยสร้างสรรค์ขึ้นด้วยความศรัทธาอย่างสูงในพระพุทธศาสนาเป็นเอกสารโบราณที่จารด้วยเหล็กแหลมลงบนใบของต้นลาน ซึ่งเป็นวัสดุธรรมชาติเรียกกันโดยทั่วไปว่า “หนังสือใบลาน” แต่เนื่องจากคนไทยนิยมจารเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาลงบนใบลานจึงเรียกหนังสือใบลานว่า “คัมภีร์ใบลาน” ซึ่งการจารจารึกคัมภีร์พระไตรปิฎกลงบนใบลานเป็นครั้งแรกของประเทศไทย เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2020 ตรงกับสมัยพระเจ้าติโลกราช กษัตริย์แห่งนครพิงค์เชียงใหม่ อาณาจักรล้านนา พระเจ้าติโลกราชทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาจึงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และทรงอุปถัมภ์ให้มีการสังคายนาตรวจชำระและจารจารึกพระไตรปิฎกลงในใบลาน ณ วัดโพธารามมหาวิหาร (วัดเจ็ดยอด) เมืองเชียงใหม่ พระไตรปิฎกฉบับที่สอบชำระในสมัยของพระองค์นี้ ถือเป็นคัมภีร์ที่เป็นหลักฐานสำคัญชิ้นหนึ่งของพระพุทธศาสนาในล้านนาที่สืบทอดมาถึงปัจจุบัน (สถาบันอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน วัดสูงเม่น, 2559)

ชาวล้านนาจึงนิยมสร้างคัมภีร์และผ้าห่อถวายวัดเป็นพุทธบูชาหรือเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บุพการีหรือผู้ที่ย้ายไปแล้ว นอกจากนั้นยังได้จารเรื่องเกี่ยวกับคติโลกเก็บไว้ในบ้านตนอีกด้วย สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึง

ภูมิปัญญา วิถีชีวิตความศรัทธาและความเชื่อของคนใน ท้องถิ่นที่สืบทอดกันมายาวนาน คัมภีร์ไบเบิลและหนังสือเก่าแก่ประเภทต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นของมีค่า อย่างมหาศาล เป็นมรดกทางวรรณกรรม ศาสนธรรม วิทยาศาสตร์อักษรศาสตร์ ภาษาศาสตร์ศิลปะและประวัติศาสตร์ ซึ่งปู่ย่าตายายของพวกเราได้สืบทอดและถ่ายทอดกันมาจนถึงรุ่นเราอัน ควรแก่การสืบค้น ปกป้องรักษาค้นคว้าและสืบทอดกันไปอย่างจริงจัง และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัย จากอดีตจนถึงปัจจุบันไบเบิล ยังคงเป็นเอกสารที่มีความสำคัญในฐานะที่เป็นเอกสารบันทึก เรื่องราวและเหตุการณ์ของยุคสมัย เพราะยุคสมัยที่มีการจารไบเบิลเรื่องนั้น ๆ ย่อมสะท้อนให้เห็นสิ่งต่าง ๆ ตามที่กล่าวมา (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแพร่, 2559) ทำให้คัมภีร์ไบเบิลตามวัดต่าง ๆ มีเป็นจำนวนมากและยังไม่ได้มีการรวบรวมคัมภีร์ที่ดีหรืออาจจะยังไม่เห็นความสำคัญจึงทำให้เกิดการชำรุดเสียหายของคัมภีร์ทำให้ข้อมูลขั้นต้นขาดความสมบูรณ์ก็จะส่งผลให้ผลงานที่ออกมาขาดความสมบูรณ์ไป และการปริวรรตคัมภีร์ที่มีเนื้อหาที่ไม่สมบูรณ์จึงทำได้ยาก ซึ่งปัญหาเหล่านี้จึงเป็นภาวะที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง เพราะบรรดาความรู้ ความคิดต่าง ๆ ที่ปรากฏในเอกสารเหล่านี้จะไม่ได้รับการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง แต่ระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีหน่วยงาน องค์กรและบุคคลรวมทั้งสถาบันการศึกษาได้สนใจเรื่องนี้ และมีความพยายามในการศึกษาค้นคว้า รวบรวม และปริวรรต แต่ก็ยังไม่ครอบคลุมเนื้อหาโดยรวม นอกจากนี้ องค์กรทางวัฒนธรรมที่ทำงานด้านนี้ก็ทำงานในด้านลักษณะเอกสารเป็นส่วนมาก เกี่ยวกับอักษรโบราณ และเอกสารไบเบิลไม่ได้นำมาใช้ในระดัการศึกษาต้น ๆ จึงสมควรที่จะมีการศึกษาเรื่องนี้อย่างจริงจังและอย่างต่อเนื่องทุกองค์กรที่เกี่ยวข้อง (พระมหาสหัส ฐิตสาโร และคณะ, 2556)

การจารคัมภีร์ไบเบิลเรื่องเกสา 5 เส้น ในพระพุทธรูปศาสนาล้านนา สามเณรภัคต วัดร่องพอง เป็นผู้จารขึ้นมามีข้อความจารึกเป็นสำนวนล้านนาว่า ในเดือน 11 ออก 2 คำ ซึ่งอยู่หน้าสุดท้ายของคัมภีร์ที่ทำการปริวรรตส่วน ปี จ.ศ. ไม่ได้บันทึกไว้ซึ่งลักษณะตัวอักษรเป็นตัวธรรมล้านนา และเป็นอักษรภาษาล้านนา ซึ่งยังไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีการนำมาปริวรรต ตรวจชำระเป็นภาษาไทยมาก่อน จึงทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์เกสา 5 เส้น ในพระพุทธรูปศาสนาล้านนา ฉบับวัดร่องพอง ซึ่งเป็นคัมภีร์ไบเบิลภาษาล้าน ทำการตรวจชำระและวิเคราะห์คติธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์เกสา 5 เส้น แก่ผู้มีความสนใจในคัมภีร์เรื่องนี้ และสืบทอดคัมภีร์ไบเบิลของชาวล้านนาให้คงคู่อยู่กับพระพุทธรูปศาสนาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและเนื้อหาและคัมภีร์เกสา 5 เส้น ฉบับวัดร่องพอง ตำบลร่องพอง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
2. เพื่อปริวรรต และตรวจชำระคัมภีร์เกสา 5 เส้น ฉบับวัดร่องพอง ตำบลร่องพอง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
3. คติธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์เกสา 5 เส้นฉบับวัดร่องพอง ตำบลร่องพอง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์เกสา 5 เส้น ฉบับวัดร่องพอง ตำบลร่องพอง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร ตำราเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับคัมภีร์ไบเบิล

เมื่อราวปี พ.ศ. 400 เศษ จึงมีการจารึกคัมภีร์พระไตรปิฎก บาฬีเป็นลายลักษณ์อักษรลงบนแผ่นใบลานเป็นครั้งแรก ณ อาโลกเลณสถาน ในประเทศศรีลังกา จากนั้นธรรมเนียมการจารจารึกพระไตรปิฎกลงบน

แผ่นลานก็เผยแพร่มายังดินแดนสุวรรณภูมิแต่เนื่องจาก พระไตรปิฎกเป็นภาษาบาลีที่ทรงจำกันมากกว่า 400 ปี เป็นภาษาที่มีแต่เสียง ไม่มีรูปอักษร เป็นของตนเองแต่ละอาณาจักรจึงใช้อักษรของตนเองจารึกพระไตรปิฎกเป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้ปัจจุบันเรามี คัมภีร์ใบลานแบ่งประเภทออกเป็น 4 สายจาริตใหญ่ ๆ ที่ยังหลงเหลืออยู่ คือ 1. จาริตศรีลังกาจารึกด้วยอักษรสิงหล 2. จาริตพม่าจารึกด้วยอักษรพม่า 3. จาริตไทยจารึกด้วยอักษรขอม 4. จาริตล้านนาจารึกด้วยอักษรธรรม

แม้รูปลักษณะภายนอกของคัมภีร์ใบลานทั้ง 4 สาย จาริตหลักจะคล้ายคลึงกัน คือ มีแผ่นใบลาน ที่จารเนื้อความพระไตรปิฎกที่รวมกันเข้าเป็นมัด แล้วประกบหน้าหลังด้วยไม้เนื้อแข็ง ที่เรียกว่า “ไม้ประกบ” แต่หากศึกษาลึกลงไปในรายละเอียดปลีกย่อยของแต่ละสายจาริต จะเห็นความแตกต่าง ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่สืบทอดมาตลอดหลายร้อยปี และจากการศึกษารวบรวมคัมภีร์ใบลานของ โครงการพระไตรปิฎกฉบับวิชาการ ที่เน้นการสำรวจในประเทศไทย ศรีลังกา และเมียนมาร์ พบว่า โดยภาพรวมเนื้อหาในใบลานจะจารพระธรรมคำสอน 84,000 พระธรรมขันธ์เหมือนกันแต่ลักษณะ การแบ่งเนื้อหาในแต่ละมัดของแต่ละสายจาริตนั้นแตกต่างกัน ซึ่งสามารถอธิบายให้เห็นภาพได้ชัดเจน โดยการเปรียบเทียบกับพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์ อาทิ คัมภีร์ที่มณฑลแห่งพระสุตตันตปิฎกฉบับพิมพ์ ประกอบด้วยพระไตรปิฎก 3 เล่ม คือ สิลขันธวรรค มหาวรรค และปาฏิภวรรค เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับคัมภีร์พระไตรปิฎกใบลานที่พบในประเทศไทยซึ่งจารด้วยอักษรขอมและธรรมจะพบว่า คัมภีร์ใบลาน หนึ่งมัดครอบคลุมเนื้อหาคัมภีร์เพียง 1 เล่มเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากคัมภีร์พระไตรปิฎกใบลานที่พบในประเทศศรีลังกาและประเทศเมียนมาร์ ที่มีเนื้อหาครอบคลุมคัมภีร์ที่มณฑลครบทั้ง 3 เล่ม คือ สิลขันธวรรค มหาวรรคและปาฏิภวรรค รวมอยู่ในมัดเดียวกัน ดังนั้นคัมภีร์ 2 สายจาริตหลังนี้จึงมี ขนาดมัดคัมภีร์ใหญ่กว่าจาริตไทยและล้านนา (สมชาย ลำดวน, 2564)

การแบ่งประเภทคัมภีร์ใบลาน มีการแบ่งตามขนาดและเนื้อหาที่บันทึกในคัมภีร์ใบลานโดยสามารถแบ่งได้ 2 ประเภท ดังนี้ 1) ลานยาว หรือเรียกหนังสือผูก ลานผูก คือ คัมภีร์ใบลานขนาดยาว มีความยาวโดยประมาณ 40 - 20 เซนติเมตร ความกว้าง โดยประมาณ 4 - 7 เซนติเมตร ใช้บันทึกเนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนา พงศาวดาร ประวัติศาสตร์ และ 2) ลานสั้น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเรียกว่าหนังสือก้อม ลานก้อมมีความยาวโดยประมาณ 20 - 30 เซนติเมตร ความกว้างโดยประมาณ 4 - 7 เซนติเมตร ส่วนมากจะบันทึกเรื่องราวเนื้อหาทาง โลก เช่น ประเพณี พิธีกรรม โหราศาสตร์ ตำรายา คาถาอาคมเป็นต้น หอสมุดแห่งชาติได้แบ่งตามประเภทคัมภีร์ใบลาน โดยแบ่งประเภทตามผู้สร้างคัมภีร์ใบ ลานเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) คัมภีร์ใบลานฉบับหลวง คือ คัมภีร์ใบลานที่เกี่ยวข้องกับองค์พระมหากษัตริย์ไทยในลักษณะต่าง ๆ เช่น พระมหากษัตริย์ทรงรับสั่งให้สำรวจและนำมาเก็บรักษา รวบรวมไว้ที่หอหลวงภายในพระบรมราชวัง พระมหากษัตริย์ทรงรับสั่งให้ปวิรรตถ่ายทอด คัดลอก แปลจากคัมภีร์ใบลานต้นฉบับต่าง ๆ ที่ได้จากการสำรวจ แสวงหา เก็บรวบรวม พระมหากษัตริย์ได้สร้างขึ้นและ พระราชทานให้ตามพระอารามและสถานที่สำคัญ เนื่องจากคัมภีร์ใบลานฉบับหลวงเป็นคัมภีร์ใบลาน ของพระมหากษัตริย์คัมภีร์ใบลานจึงถูกสร้างด้วยความประณีตเป็นพิเศษ มีการตกแต่งลวดลายต่าง ๆ อย่างสวยงาม เช่น ตกแต่งคัมภีร์ลงรักปิดทองทึบ ใบปกเขียนลายรดน้ำบนพื้นแดง หรือ ใบปกเขียน ลายรดน้ำรูปเทพชุมนุม เป็นต้น ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของคัมภีร์ใบลานฉบับหลวง คือ ในแต่ละฉบับจะมีรูปสัญลักษณ์ประจำรัชกาลที่สร้างปรากฏอยู่ที่ใบรองปก รูปสัญลักษณ์ดังกล่าวจะเขียน อยู่ภายในรูปวงรีด้วยเส้นทองบนพื้นรักดำ ประจำอยู่ที่ริมซ้ายและขวาของลานตรงกลางมีตัวอักษร เส้นจารบอกชื่อคัมภีร์ใบลาน

2) คัมภีร์ใบลานฉบับราษฎร์หรือฉบับเชลยศักดิ์ เป็นคัมภีร์ใบลานที่พระสงฆ์ สามเณรหรือราษฎรทั่วไปสร้างขึ้น มีฉบับลานดิบ ฉบับรักทึบ ฉบับล่องรัก ฉบับล่องชาด และฉบับทองทึบ (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2560)

แนวคิดเกี่ยวกับการปริวรรตคัมภีร์

การปริวรรตคัมภีร์เรื่องตำนานพระธาตุตะไค้เจ้าหรืออัมเมเสา 8 เส้น ฉบับใบลาน วัดร่องพองเมืองแพร่ เป็นเรื่องราวการถ่ายทอดพุทธประวัติโดยนำเสนอเป็นสำนวนล้านนาเมืองแพร่ ได้ปริวรรตตรวจชำระคำศัพท์สำนวน และอธิบายให้คงเค้าเดิมของอรรถสวรรณกรรมท้องถิ่น อาจมีเนื้อหาบางตอนไม่ชัดเจนเนื่องจากการใช้ภาษาแบบดั้งเดิมเข้าใจยาก และเหตุที่นำเรื่องดังกล่าวมาปริวรรตเพราะตำนานพระธาตุเจดีย์ในล้านนาส่วนใหญ่ที่กล่าวถึงเรื่องพระเกสา จะมีการกล่าวถึงพระพุทธรูปเจ้าทรงประทานให้เจ้าเมือง หรือผู้กล้าในท้องถิ่นนั้น (พระมหาสิทธิชัย ขยสิทธิ, 2563)

1. ศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์เกสา 5 เส้น ฉบับวัดร่องฟอง ตำบลร่องฟอง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ จำนวน 1 ฉบับ ซึ่งผู้รจนาคัมภีร์เกสา 5 เส้น
2. ศึกษาคัมภีร์ใบลานและเอกสารเปรียบเทียบจากหนังสือพระเจ้าเลียบโลก ฉบับวัดพระธาตุศรีจอมทอง วรวิหาร และเอกสารชั้นรอง ได้แก่ คัมภีร์อรรถกา รวมทั้งคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ทั้งที่เป็นภาษาบาลีและทั้งที่เป็นภาษาไทยเพื่อเทียบเคียงเนื้อหาให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นกับคัมภีร์ภาษาเกสา 5 เส้น ฉบับวัดร่องฟอง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
3. ปกรรบทเป็นอักษรไทย พร้อมทั้งตรวจชำระโดยเทียบเคียงเนื้อหาจากพระเจ้าเลียบโลก จากนั้นผู้วิจัยนำเนื้อหามาวิเคราะห์คตินิยามที่ปรากฏในคัมภีร์เกสา 5 เส้น ฉบับวัดร่องฟอง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของคัมภีร์เกสา 5 เส้น ฉบับวัดร่องฟอง ตำบลร่องฟอง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ การจารึกคัมภีร์ใบลานเรื่องเกสา 5 เส้น นี้ สามเณรภัคตเป็นผู้แต่งขึ้นมาในเดือน 11 ออก 2 ค่ำ จ.ศ. ไม่ได้บันทึกไว้ซึ่งลักษณะตัวอักษรเป็นตัวธรรมล้านนา และเป็นภาษาไทยล้านนา ต้นเรื่อง ไม่ปรากฏนามคาถา และเริ่มต้นตั้งแต่ นะโมตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธะ เป็นบทเริ่มต้น ตอนกลาง ได้พรรณนาความกล่าวถึงพระพุทธรูปพร้อมด้วยพระอานนท์ พระอินทร์และพระยาโศกเสด็จออกจากเมืองกุสินารา เทศนาสั่งสอนประชาชนไปถึงสถานที่หนึ่ง พระองค์ทำนายว่า ที่นี้ต่อไปพระพุทธรูปจะรุ่งเรืองตราบ 5,000 วัสสา พระพุทธรูปประทานเกสาธาตุแก่พระอานนท์พุทธอุปัฏฐากหลังจากนั้นพระอานนท์ได้มอบเกสาธาตุให้กับพระญาณาคหลังจากที่พระญาณาคได้รับเอาพระเกสา 5 เส้น ก็นำมาบรรจุไว้ที่พระพุทธรูปเจ้าทรงนั่งอยู่เส้นหนึ่งและก็เอามาบรรจุไว้ในทิศทั้ง 4 คือ ทิศใต้ ทิศเหนือ ทิศตะวันตก ทิศตะวันออก และเมื่อถึง พ.ศ.218 พระเจ้าโศกมหาราชสถาปนาพระพุทธรูปให้รุ่งเรืองในเมืองปาฏลีบุตรแล้วเผยแพร่ไปทั่วชมพูทวีปเพื่อหมายพระพุทธรูปที่มีที่ตั้งเมื่อพระพุทธรูปเจ้าปรินิพพานไป

2. การปริวรรต และตรวจชำระคัมภีร์เกสา 5 เส้น ฉบับวัดร่องฟอง ตำบลร่องฟองอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ จากการปริวรรตคัมภีร์ใบลานเรื่องเกสา 5 เส้น ฉบับวัดร่องฟอง ตำบลร่องฟองอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เล่าถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นครูแก่คนและเทวดาทั้งหลาย เมื่อยังทรงพระชนม์อยู่ทรงยังพุทธกิจให้บริบูรณ์ยังมีกาลสมัยครั้งหนึ่งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จเห็นวิเศษคุณแห่งสถานที่นั้นมีพระประสงค์ใคร่จะแสดงให้ปรากฏต่อไปจึงแยมพระสรวลอยู่ซึ่งพระอานนท์ก็ได้ทูลถามพระพุทธรูปว่า พระพุทธรูปทรงแยมพระสรวลด้วยเรื่องอะไร พระพุทธรูปจึงบอกกล่าวแก่พระอานนท์ว่าสถานที่แห่งนี้จะเป็นที่กำหนดอายุแห่งพระพุทธรูปศาสนา เป็นอดีต ปัจจุบัน อนาคตจนกระทั่งสิ้นพระพุทธรูปศาสนาตั้งไว้ 5,000 พรรษา เมื่อได้ทรงทราบแล้วพระอานนท์จึงได้ทูลขอพระธาตุซึ่งพระพุทธรูปก็ได้ลูบเศียรได้เกสา 5 เส้น และมอบให้พระอานนท์หลังจากนั้นพระอานนท์จึงได้มอบเกสาทั้ง 5 เส้น ให้กับพระญาณาคตนหนึ่งซึ่งเข้ามาอุปฐากรับใช้พระพุทธรูปเจ้าและพระญาณาคตนนี้มีหน้าที่ในการดูแลรักษาอ่างน้ำแห่งนี้ เมื่อพระตถาคตปรินิพพานไปแล้วได้ 218 พรรษา ก็จะมีพระราชาองค์หนึ่งซึ่งมีนามว่า “พระเจ้าโศกราช” เสวยราชย์ในเมืองปาฏลีบุตรเป็นผู้เดชานุภาพแผ่ไปในชมพูทวีปจะมาแบ่งพระเกสาธาตุของพระพุทธรูปมาประดิษฐานก่อเป็นมหาเจดีย์ 5 หลัง ให้เป็นที่บรรจุพระเกสาธาตุทั้ง 5 องค์ ไว้ให้เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายได้สักการบูชาตลอดจนถึงพระอินทร์ พระพรหม ครุฑ นาค ยักษ์ คนธรรพ์และไอศวรรทั้งหลายจักเป็นที่กำหนดหมายยังอายุแห่งพระพุทธรูปศาสนา 5,000 พรรษา เจดีย์ทั้ง 5 หลังนี้แบ่งไว้ดังนี้ เจดีย์หลังที่ 1 เป็นบุรพนิมิตแห่งพระพุทธรูปศาสนา พันวัสสาที่ 1 หลังที่ 2 เป็นอายุแห่งพระพุทธรูปศาสนา พันวัสสาที่ 2 หลังที่ 3 เป็นพันวัสสาที่ 3 หลังที่ 4 เป็นพันวัสสาที่ 4 หลังที่ 5 เป็นอายุแห่งพระพุทธรูปศาสนา พันวัสสาที่ 5 เมื่ออายุพระพุทธรูปศาสนา ล่วงเลยไปได้ 1,000 พรรษาบริบูรณ์ เจดีย์หลังที่ 1 ก็จะจมลงไปในวังน้ำเย็นซึ่งที่อยู่ของพระญาณาค ในเมื่ออายุพระพุทธรูปศาสนา ล่วงเลยไปได้ 2,000 พรรษา ก็จะจมลงไปในน้ำ ในเมื่ออายุพระพุทธรูปศาสนา ล่วงเลยไปได้ 3,000 ปี บริบูรณ์ เจดีย์หลังที่ 3 ก็จะจมลงไปในเมื่ออายุพระพุทธรูปศาสนา ได้ 4,000 พรรษา เจดีย์หลังที่ 4 ก็จะจมลงไปในเมื่อพระพุทธรูปเจ้าศาสนาครบ 5,000 พรรษาบริบูรณ์ เจดีย์หลังที่ 5 ก็จะจมลงไป

3. คติธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์เกสา 5 เส้น ฉบับวัดร่องฟอง ตำบลร่องฟอง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ทำให้ทราบว่า

(1) ตจปัญจกรรมฐาน หมายถึงการพิจารณาถึงร่างกายที่ประกอบไปด้วยผม ขน เล็บ ฟัน และหนัง เป็นของปฏิภูลไม่นาหลงไหล ไม่นายึดถือควรเจริญสมณกรรมฐานที่ นาไปสู่วิสสนากรรมฐาน เพราะกรรมฐาน เปนอุบายที่จะละความยึดมั่นถือมั่นในร่างกายลงได้

(2) การสร้างพระธาตุหรือเจดีย์ 4 การสร้างเจดีย์ในอดีตนอกจากเพื่อใช้ที่บูชาและเป็นที่ยังบรรจุ ศาสนวัตถุที่สำคัญและเป็นเครื่องระลึก ถึงพระบรมศาสดาแล้ว เพื่อส่งเสริมการศึกษาปฏิบัติธรรมด้วย การบูชาพระ เจดีย์ก็ต้องทำตามอย่างของคนในอดีต คือ ทำทั้งอามิสบูชาและปฏิบัติบูชาจึงจะสามารถธำรง สืบต่อพระพุทธศาสนาไว้ได้อย่างสมบูรณ์

(3) หลักศรัทธา 4 เป็นหลักธรรมที่สำคัญประการหนึ่ง เพราะถ้าหากบุคคลใดมีศรัทธาอันประกอบไป ด้วยปัญญา มีเหตุมีผล ก็อาจสามารถที่จะทำให้บุคคลนั้น ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง มีความเข้าใจและ การยอมรับ นับถือ เชื่อมมั่นในสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยไม่ต้องมีเหตุผลใดมาสนับสนุนหรือพิสูจน์ ทั้งนี้บางอย่างอาจมี หลักฐานอย่างเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ หรืออาจจะไม่มีหลักฐานที่จะนำมาใช้พิสูจน์ให้เห็นจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้นก็

(4) การสร้างบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บารมีถือเป็นกระบวนการในการสร้างสมคุณงามความดี ในระดับต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นเพื่อเป็นบันไดสำหรับให้ทุกคนก้าวขึ้นไปสู่จุดสูงสุดของชีวิต นับตั้งแต่ทานบารมี เป็นต้นไปจนถึงอุเพชาปรมัตถบารมี ซึ่งเป็นแนวทาง หรือเป็นเส้นทางที่จะนาให้บุคคลได้สั่งสมอบรมตนให้มี จิตใจที่สูงส่ง เปรียบไปด้วยบุญกุศลอันจะนาตนไปสู่พระนิพพานได้ในที่สุด

(5) บุญกิริยาวัตถุ 3 การศึกษา เป็นการสั่งสมบุญด้วยการให้ (ทานมัย) คือ การให้ของแก่คนที่ควรให้ การสั่งสอนให้รู้จักบาปบุญ เป็นการทำนุบำรุงพุทธศาสนา เป็นการชำระล้างจิตใจ ทำให้สังคมเป็นสุข การทำ ด้วยการรักษาศีล (ศีลมัย) คือ การรักษาศีลเป็นความประพฤติที่ดีงามทำให้อยู่ร่วมกันเป็นสังคมได้อย่างสงบสุข ส่งผลให้เกิดสันติสุขทั้งตนเองและสังคม ทำให้เป็นที่นับถือในหมู่สังคมด้วย การทำบุญด้วยการภาวนา (ภาวนามัย) คือ การฝึกจิตใจให้สงบ ไม่คิดฟุ้งซ่าน ทำให้เกิดปัญหาตามมา มองเห็นถึงสถานการณ์ความเป็น จริง สามารถรับมือได้กับทุกเหตุการณ์ เป็นตัวช่วยส่งเสริมสุขภาพจิต ส่งผลถึงการทำงานที่ดีขึ้น และนาไปสู่ เสรีภาพที่แท้จริง

(6) ทศพิธราชธรรม 10 การนำองค์ความรู้ตามหลักทศพิธราชธรรม 10 ประการ มาประยุกต์ใช้กับการ ปกครองของไทยในปัจจุบันและน้อมนำพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร หลักความเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา มาวิเคราะห์บริบทของการปกครองของไทยในปัจจุบัน จึงเกิด แนวทางในการนำหลักทศพิธราชธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครอง ได้แก่ 1. ความเข้าใจ โดยพื้นฐานแห่ง ความเข้าใจผู้ปกครองต้องมีศีล เป็นผู้ปกครองที่คงไว้ความดีงาม จริยาวัตร ในการบริหารจัดการหรือ การปกครองผู้ใต้บังคับบัญชา 2. ความเข้าถึง ทราบถึงความต้องการผู้ใต้บังคับบัญชาหรือทราบถึงเป้าหมาย ของงานนั้น ๆ โดยพื้นฐานแห่งความเข้าถึงนี้ผู้ปกครองต้องเป็นที่เคารพนับถือและสร้างความร่วมมือร่วมใจใน การปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ 3. การพัฒนา การส่งเสริม สนับสนุน สร้างสมรรถนะในการบริหาร จัดการหรือการปกครอง เพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าสร้างผลสัมฤทธิ์และสร้างความสุขให้แก่คน ชุมชนและ สังคม

อภิปรายผล

คติธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์เกสา 5 เส้น ฉบับวัดร่องพอง ตำบลร่องพอง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ได้แก่ 1. เรื่อง ตจปัญจกรรมฐาน ได้พูดถึงในเรื่อง เกสา โลมา นขา หันตา ตโจ ซึ่งให้พิจารณาอยู่เนื่อง ๆ ว่าร่างกายมีความสลายเป็นธรรมดาของสังขารร่างกายมนุษย์เมื่อถึงเวลา 2. การสร้างเจดีย์เพื่อเป็นสถานที่ บรรจุเกสา ซึ่งเป็นความศรัทธาของพญานาคที่ได้ปกป้องรักษาพระพุทธเจ้าและมีความเชื่อในเรื่องการบำเพ็ญ

บารมีของพระพุทธเจ้าให้สำเร็จมรรคผลนิพพานและการประกาศพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างหลักศรัทธา ความเชื่อมั่นของพระอริยบุคคลและความเชื่อในหลักการปฏิบัติก้าวไปข้างหน้าให้เห็นความเจริญและให้มีความเจริญรุ่งเรืองสืบไป 3. การสร้างศรัทธาและความเชื่อ คือความเชื่อมั่นของพระพุทธเจ้าอันบำเพ็ญสั่งสม บารมีหรือให้เชื่อในอริยบุคคลที่เข้าถึงการบรรลุธรรมเป็นที่ประจักษ์เชื่อมั่นในความหนักแน่นสนิทแน่วได้ ปฏิบัติก้าวไปข้างหน้าในการเห็นจริงและมีความเชื่อความเข้าใจการยอมรับนับถือ เชื่อมั่นในสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยไม่ต้องมีเหตุผลใดมาสนับสนุนสามพิสุจน์ได้ 4. การสร้างบารมีของพระพุทธเจ้าซึ่งบารมีที่พระพุทธองค์ได้ทรง สร้างนั้นมีอยู่ 3 ชั้น เรียกว่า บารมี อุปบารมี และปรมัตถบารมีให้เกิดขึ้นเพื่อเป็นบันไดบารมี ซึ่งเป็นแนวทาง หรือเป็นเส้นทางจะนำให้บุคคลได้สั่งสมอบรมให้มีจิตใจที่สูงส่งเปรี่ยมด้วยบุญกุศล 5. บุญกิริยาวัตถุ 3 ผู้คนใน สมัยพระพุทธกาลเป็นผู้ที่มีการให้ทานรักษาศีลและเจริญวิปัสสนากรรมฐานอยู่เป็นประจำและเพื่อให้ผู้คนได้ ช่วยเหลือกันและเพื่อมุ่งเน้นถึงการสร้างบารมี 6. ทศปราชธรรม 10 คือ ธรรมของพระพุทธเจ้าทรงได้บำเพ็ญ เพียรในยุคที่พระองค์เป็นพระมหากษัตริย์ท่านได้ให้ทาน ดังนั้นการนำองค์ความรู้มาประยุกต์ใช้กับ การปกครองในปัจจุบันนำมาวิเคราะห์บริบทคือความเข้าใจ ความเข้าถึง และการพัฒนา นี่คือหัวใจหลักของ ทศปราชธรรม 10 ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “การตรวจชำระและศึกษาหลักธรรมในคัมภีร์สืบทาตา ฉบับพระครูประโชติสิริวัฒน์” ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์สืบทาตา พบว่า มีหลักการธรรม 6 ที่ว่าด้วยการเคารพนับถือพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ในศีล ในความไม่ประมาท และมีใจเอื้อเฟื้อต่อ เพื่อนมนุษย์ หลักโพฆมค์ 7 มี สติ ธรรมวิจยะ วิริยะ ปิติ ปัสสัทธิ สมาธิ และอุเบกขา หลักการสร้างบารมีของ พระโพธิสัตว์ หรือเรียกว่า บารมี 30 ทัด มีทานบารมี สีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยบารมี ขันติ บารมี สัจจะบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี และอุเบกขาบารมี โดยแบ่งระดับของบารมีออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับต้น เรียกว่าบารมี ระดับกลาง เรียกว่า อุปบารมี และระดับสูง เรียกว่า ปรมัตถบารมี และหลักเมตตา ภาวนา 3 ที่กล่าวถึงการแผ่เมตตาแบบเจาะจง การแผ่เมตตาแบบไม่เจาะจง และการแผ่เมตตาไปในทิศทั้ง 10 (พระมหาณัฐพล พลธิโก (ภาสสนุก), 2564)

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

- 1) คณะพระภิกษุสามเณรตลอดจนพุทธศาสนิกชนควรศึกษาองค์ความรู้ที่เป็นคตินิธรรมภูมิปัญญาที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลานล้านนา
- 2) ภาครัฐและเอกชนควรสนับสนุน การปริวรรต การแปลคัมภีร์ใบลานล้านนามากขึ้น
- 3) เจ้าคณะผู้ปกครองควรให้การสนับสนุนเกี่ยวกับการเรียนรู้ศึกษาคัมภีร์ใบลานเพิ่มมากขึ้น
- 4) ควรตีพิมพ์ และการปริวรรตคัมภีร์ใบลานล้านนา เพิ่มมากขึ้นและเผยแพร่องค์ความรู้สู่พุทธศาสนิกชนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ให้มีการส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาล้านนาเพื่อศึกษาหาความรู้ในคัมภีร์ใบลานล้านนาให้มีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของท้องถิ่น
- 2) ควรปริวรรตและคตินิธรรมองค์ความรู้ของแต่ละคัมภีร์ที่มีความสำคัญเพื่อให้เป็นองค์ความรู้อันทรงคุณค่าทางพระพุทธศาสนา เพื่อการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 3) ส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ยกย่องเชิดชูทางด้านภาษาล้านนา
- 4) วัดเป็นผู้ดูแลรักษาคัมภีร์ใบลานเจ้าอาวาสควรส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรได้นำคัมภีร์ใบลานมาศึกษา เพื่อเป็นการสืบทอดอนุรักษ์การใช้คัมภีร์ใบลานล้านนา

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณพร สอนแสง. (2557). *อักษรขอม/ใบลาน/การศึกษาเปรียบเทียบ*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระมหาณัฐพล พลากิจโก (ภาศสนุก). (2564). การตรวจชำระและศึกษาหลักธรรมในคัมภีร์สืบชาติา ฉบับพระครูประโชติศิริวัฒน์. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสหัส จิตสาโร และคณะ. (2556). *คัมภีร์ใบลาน การสืบค้น การอนุรักษ์การถ่ายทอดภูมิปัญญา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. รายงานการวิจัย. ศิลปวัฒนธรรมและกิจการพิเศษ: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*.
- พระมหาสิทธิชัย ชยสิทธิ. (2563). การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์สัพพัญญูของพระพุทธศาสนาในล้านนา. *ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสิทธิชัย ชยสิทธิ. (2563). *ตำนานพระธาตุตะไค้งเจ้า (เกศา 8 เส้น) ฉบับใบลาน วัดร่องฟอง*. แพร่: ไทยอุทธสาหาการพิมพ์.
- สถาบันอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน วัดสูงเม่น. (2559). *เมืองคัมภีร์ธัมมโฆราณ มรดกธัมม มรดกโลก วัดสูงเม่น*. แพร่: ไทยอุทธสาหาการพิมพ์.
- สมชาย ลำนวน. (2564). *วัฒนธรรมใบลาน*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยสารคาม.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแพร่. (2559). *การอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน*. แพร่: ไทยอุทธสาหาการพิมพ์.
- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2560). *คัมภีร์ใบลานฉบับหลวงในสมัยรัตนโกสินทร์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักหอสมุดแห่งชาติ.